

Toespraak op herdenking Anton van Wilderode.

28.06.2009

In 1971 werd Anton van Wilderode door de gemeente Sint-Niklaas gevraagd om een uurtje per week Nederlands te geven aan de Stedelijke Academie. Het schijnt dat een schepen van destijds hiervan als volgt verslag uitbracht op de gemeenteraad: "We hebben Van Wilderode gevraagd maar die heeft niet aanvaard; daarom hebben we Coupé moeten nemen, maar dat is afwachten wat het wordt!"

Van Wilderode-Coupé een innerlijke tweeling, naast de echte tweelingbroer die hij al had, Filemon die meer het tekentalent dan het schrijverstalent van hun vader had geërfd?

Zelf ontmoette ik Anton Van Wilderode pas voor het eerst in 1990, toen de freelheid van de ouderdom al had toegeslagen en toen zijn stem die kwetsbaarheid nog meer onderstreepte. Hij werd ereburger van Beersel, mijn buurgemeente.

Ofschoon hij begon te schrijven onder een schuilnaam, omdat het seminaristen niet was toegelaten te publiceren - O ijdelheid der ijdelheden! - meende Van Wilderode ook wel dat dit hem in staat zou stellen om zijn priesterschap van zijn dichterschap te scheiden: de ene roeping was de andere niet. Maar roepingen hebben niet de aandrang om te stoppen bij een verbodsteken of zich te verbergen achter een schuilnaam en een priesterkleed. Coupé was ook dichter, Van Wilderode ook priester. De priester sprak door welhaast alle verzen en de dichter zat in elk priesterlijk gebaar.

Die 'mislukte' poging van hem om beide roepingen uit elkaar te houden toont dat Van Wilderode met een spanning leefde, de spanning van het verlangen dat steeds onvoldaan blijft en de menselijke onmacht om te begrijpen. Hij heeft die spanning van "wanklen tussen hoop en vrees", zoals hij het noemde in 'zijn' Aeneïs, omgezet in energie, in poëzie. Hij heeft zijn talent niet voor zichzelf opgepot gehouden, maar medegedeeld, in een boodschap die hemzelf oversteeg. De priester die doet wat niet van hem is, maar zich geroepen voelt offerandegewijs te 'herinneren' - te her-in-neren. 'Non possumus non loqui' : hij kon of mocht niet zwijgen.

Verbonden met de bron van taal en teken, het dichterschap gegrond in de aarde, het priesterschap in de hemel. Met zijn beide 'roepingen' wou Anton van Wilderode de menselijke existentie 'dichter' brengen bij haar essentie.

Dat onze Nederlandse taal de poëet een 'dichter' noemt, kan niet toevallig zijn en is helemaal op Van Wilderode van toepassing. De gewezen vicerector van de UCL (Louvain-la-Neuve), Gabriël Ringlet, schrijft in zijn memoires *Ma part de gravité* dat hij jaloers is van het Nederlandse woord 'dichter', "qui ouvre à une belle harmonie puisque 'dicht' veut dire 'dense' et 'dichten' 'condenser'."

Dat was het wat Van Wilderode deed, hij condenseerde, het leven indikkend in zijn bedding: God, familie, streek en volk. Zonder ooit streekdichter te worden was hij geworteld in zijn Waasland, geënt op zijn Moerbeke - trouwens niets is zo universeel als het particuliere. Ook al reisde hij veel, hij kwam - zoals Vergilius naar Mantua - altijd terug naar Moerbeke. Zijn Moerbeke wel te verstaan, dat wil zeggen meer de droom dan de werkelijkheid, de herinnering eerder dan de spiegeling. Ik bezocht hem thuis bij hem dicht bij de herinnering aan zijn ouders. Anton kon je nergens anders overplanten. Hij was van hier.

Zo ook was zijn Vlaanderen een herinnering aan een Vlaanderen dat er eigenlijk nooit was geweest, - en voor zover het er is geweest er nooit meer zal zijn - maar waar wel over gedroomd kon worden. De dichter is een dromer. Dat Vlaanderen heeft dus bestaan, althans in de gedachten en nog veel meer de gevoelens, de identiteit van zijn en worden. Zo werd Van Wilderode de zanger van dat eeuwige Vlaanderen, een "liefelijk land" uit "dalen der herinnering", zoals hij het dichtte in Lied van mijn land, getoonzet door die andere bevlogene priester, Ignace De Sutter : (Herinnering heet elk geluk is de titel van een gedicht van Van Wilderode).

Met "de taal van de wortelstok" was Anton van Wilderode zwierig en creatief in de weer. Zo creatief dat hij oude woorden weer zeggingskracht gaf: de deemstering, de steigering, de beemd... Het zijn ook die oude woorden die over de zwier van zijn taal een sluier van weemoed spreiden. De dood hangt als een dunne mistliert over het land van de dichter. Een "verdriet vol ingehouden vragen", zoals hij schreef, dat eindigt in het besef: "Ik adem mijn eigen aarde."

In de ogen van Anton, zoals ik hem kende tussen 1990 en 1998, stond de weemoed te lezen, gaande tot een zekere droefheid. Geen banale droefheid maar ook deze was geworteld en gedragen.

Maar die weemoed was ook voorwaartse nostalgie, een heimwee naar de toekomst, de toekomst der belofte. De nostalgie van de christelijke hoop die van de terugkeer naar de aarde een opstanding maakt.

De mooiste verzen over de dood schreef jij voor je vijftigste zei hij, de meest authentieke daarna.

Thuiskomen, dat is de rode draad door het hele oeuvre van Anton van Wilderode. Thuiskomen, zowel dichterslijk als priesterlijk. Thuis in Moerbeke en Vlaanderen na de reizen naar verre horizonten, thuis bij God en ouders na de levensqueeste met momenten van vreugdevolle zekerheid en een "verdriet vol ingehouden vragen".

Van Wilderodes verlangen naar verten en zijn heimwee naar thuis zijn één en dezelfde hunker van het rusteloze hart. "Buitenwaarts iets zien en binnenwaarts bedenken", noemde hij dat. En: "De werkelijke reis begint van binnen, en uit..." Of nog: "Reizen was voor mij verhevigd leven."

Jooris Van Hulle schreef in De Standaard der Letteren van 1 november 1992 na de publicatie van de bundel Apostel na de Twaalf, gewijd aan Paulus in wiens voetsporen Van Wilderode had gereisd: "De dichter gaat op reis om terug te keren, hij ziet de dingen anders dan mocht hij steeds in de directe nabijheid ervan vertoeven. De reis is om het verlangen naar huis levendig te houden."

Eigenlijk was Anton van Wilderode nooit weg geweest, hoe vaak hij ook op reis was. Hij nam zijn Waasland mee en daarom kon hij schrijven dat Vergilius lezen voor hem "thuiskomen was in een herkenbaar land".

Wie trouwens zijn schitterende vertalingen leest, ziet niet het bucolische land van Vergilius, maar het Land van Waas. „Mijn Helicon, mijn Parnassos, mijn Piëria dragen Waaslandse namen."

Alle verten eindigden in het verkorte landschap van Moerbeke, waar je ogen niet eindeloos dwalen kunnen maar tegengehouden worden door heggen, bosschages en bomerijen die het verdwalen verhinderen. Laat mij toe Van Wilderode zelf aan het

woord te laten - met de woorden van zijn gedicht Een vreemdeling uit Apostel na de Twaalf:

Ik ben hier vreemd. Zal nooit of nimmer wennen
aan leven langs de weg, in open lucht
wonen, bewegen. Ik wil steeds terug
naar het koele land van Canada's en dennen
(...)

Ik wil bruin akkerland zien en de beemd
melkweit van sneeuw of room van madelieven,
de nacht tegen de deur aan: ik ben liever
thuis in mijn eigen land. Ik ben hier vreemd.

Het valt op dat Van Wilderode vaak op reis ging in de voetsporen van iemand die ook de zoektocht naar zijn thuis en zijn bestemming ging: Carlos Quinto (Keizer Karel), Vergilius en Paulus, de man van de weg. Eigenlijk was Van Wilderode ook een man van de weg, van de weg naar binnen, de weg naar thuis, ten diepste thuis. "Daar is maar één land dat mijn land kan zijn", op één uitzondering na, het land aan "de overoever" van "de rivier in haar steigerings": Het land van amen, zoals een gedichtencyclus heet.

Daar is hij elf jaar geleden aangekomen. Ik was er op die grote dag van het afscheid, in juni 1998. Het werd stiller, nog stiller op het hoogland van Vlaanderen zoals we dat dromen. Hij liet ons een geweldig oeuvre na, waarvan wij met de slotwoorden van de roman van Bernanos Journal d'un curé de campagne kunnen zeggen: "Tout est grâce." Genade was trouwens de grondtoon van het werk van Anton van Wilderode, een sleutelwoord in zijn poëzie.

Anton was geestelijk een tijdgenoot van die andere grote priester-dichter Guido Gezelle. Volgens H. Claus de grootste poëet ooit uit onze vijf provincies. Ik zie voor mij een foto waar Claus en Van Wilderode in Watou samen zijn. Ik beeldde me in dat het Guido van Wilderode was, zoveel doet hij me aan Gezelle denken. Anton ook schreef tijdloos. Binnen zoveel jaren zullen generaties hem daarom nog lezen. Met hem wordt het Waasland eeuwig bezongen.